

Fagleg introduksjon til kompetansesamling 2020/2021

Dette dokumentet har fylgjande innhald

1. Definisjon av dysleksi
2. Kort info om Logos
3. og 4. Kort om språkets rolle i lese- og skriveutvikling
5. Døme på mål for lese- og skriveutvikling på bestemt aldersnivå
6. Døme på tiltak for lese- og skriveutvikling frå Logos-handbok

1. Kva er dysleksi?

Høien og Lundberg (2012):

«Dysleksi er en vedvarende forstyrrelse i kodingen av skriftspråket, forårsaket av en svikt i det fonologiske systemet.»

IDA (International Dyslexia Association, 2003):

«Dyslexia is a specific learning disability that is neurobiological in origin. It is characterized by difficulties with accurate and/or fluent word recognition and poor spelling and decoding abilities. These difficulties typically result from a deficit in the phonological component that is often unexpected in relation to other cognitive abilities and provision of effective classroom instruction.»

2. Kort om Logos som verktøy for lese- og skriveutvikling

Logos er eit dataverktøy som kan kartlegge dugleik i lesing, utarbeide tilpassa tiltak og vurdere grad av lesevanskar. Logos tester leseflyt, forståelse, ordavkoding og rettskriving. Les meir på <https://logometrica.no/logos>

3. Språkets rolle i lese- og skriveutvikling

Ein enkel definisjon på lesing: «Lesing = avkoding * forståing». Det er liten meining i å kunne avkode utan å forstå orda. Isolert sett er avkodingen ein meir teknisk ferdighet, mens det språklege innhaldet er meir omfattande.

Det er nyttig å kjenne til at språket har innhald, form og bruk.

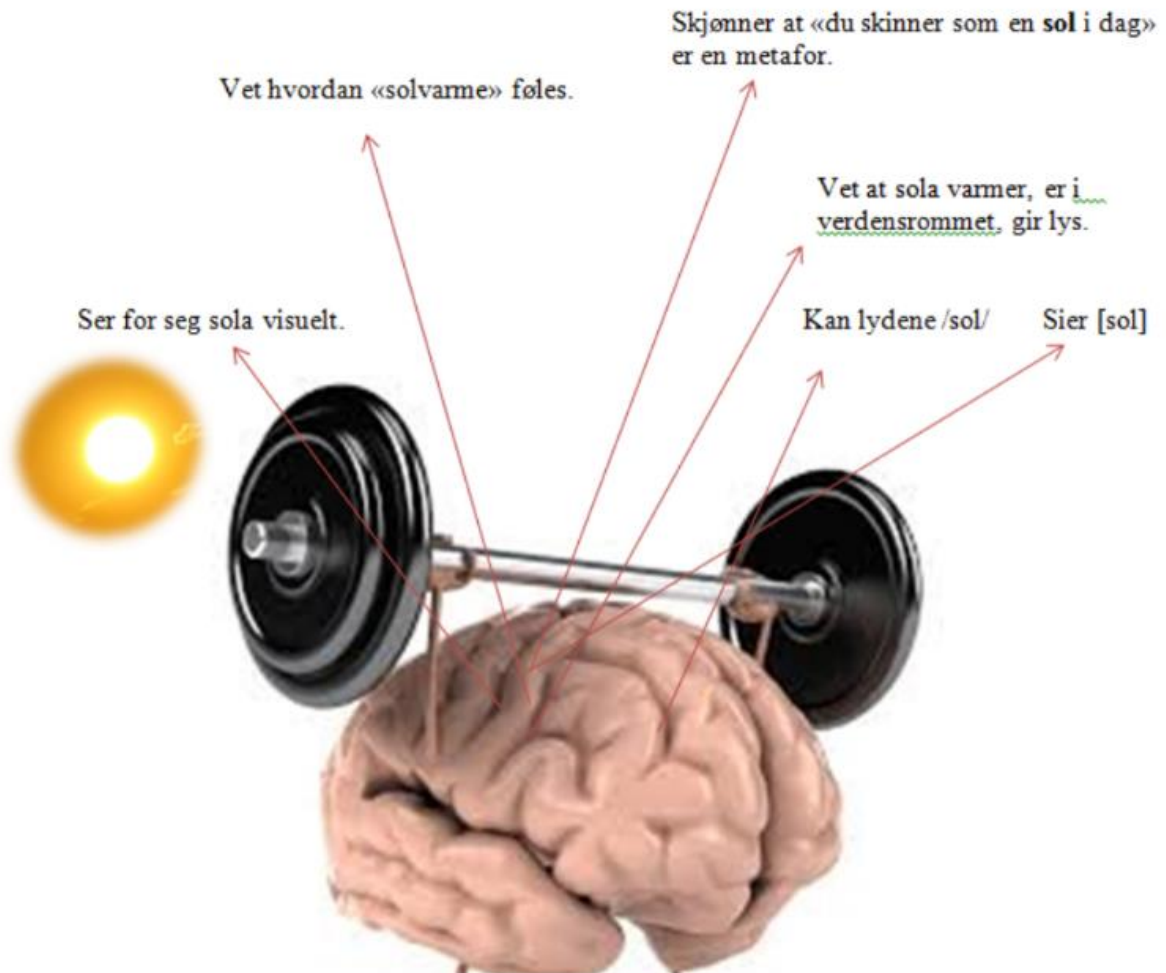
Innhald dreier seg om ordets meir leksikalske betyding.

Form angår språkets lydar og grammatikk.

Bruk er den sosiale siden av språket.

4. Når har man lært eit ord?

God læring av ord/omgrep er meir enn å hugse ein enkel definisjon frå ordboka. God begrepskunnskap handlar også om ordets sosiale/situasjonsbaserte meining, eventuelle synonym og antonym, grammatiske funksjonar m.m.

5. Utdrag/eksempel på lese- og skriveutvikling på 1. trinn Sjå meir av Porsgrunns lese-trapp på <https://www.spireoggro.no/media/Lesetrappa-for-barnehager-og-skoler.pdf>

Mål for lesing	Vurderingskriterier - hva eleven skal vise
Språk og begreper	
- Eleven har et funksjonelt / adekvat ordforråd	- Eleven kan fortelle sammenhengende fra opplevelser - Eleven kan fortelle om handling i en fortelling /eventyr - Eleven kan dagligdagse ord/ uttrykk og begreper
Leseteknikk	
- Eleven har fonologisk bevissthet	- Eleven kan høre rim og selv kunne rime - Eleven kan høre antall stavelser i ord og vise dette ved tramp, klapp... - Eleven kan dele sammensatte ord opp i to eller flere ord - Eleven kan sette sammen to eller flere ord til sammensatte ord
- Eleven forstår hvordan bokstavene representerer språklyder	- Eleven kjenner igjen de fleste bokstavene i alfabetet og vet hvilken språklyd de representerer - Eleven kan identifisere første lyden i enkle talte ord - Eleven kan identifisere samme lyd i ulike ord - Eleven kan danne ord med gitt begynnelseslyd - Eleven kan lydere sammen tre språklyder
Lytteforståelse	
- Eleven skal lytte til høytlesing (høre tekster som har en struktur som gjør at de egner seg til gjenfortelling)	- Eleven kan gjenfortelle deler av innholdet i fortellinger/historier/eventyr - Eleven deltar i dramatisering og framvisning - Eleven kan lytte/høre etter når andre forteller
	- Eleven vet at han/hun må si fra hvis han/hun ikke forstår
Lesekultur / interesse	
- Eleven skal oppleve variert litteratur ved høytlesing	- Eleven hører gjerne fortellinger og eventyr, enten fortalt eller ved lydbok
- Eleven skal møte bøker som en del av hverdagen	- Eleven skal besøke skolebiblioteket - Eleven låner bøker fra skolebiblioteket - Eleven er omgitt av bøker i klasserommet - Eleven leser selv (på sin egen måte)

6. Tiltak for å fremme lese- og skriveutvikling (døme frå Logometrica-handbok)

Tiltak som fremmer ferdighet i fonologisk syntese

Det er vanskeligst å binde språklyder sammen til nonord, for da har ikke leseren mulighet til å understøtte synteseprosessen med fonologiske og semantiske holdepunkter lagret i langtidsmminnet.

Så snart eleven har lært noen språklyder, bør han/hun få trening i å binde dem sammen til ord. I begynnelsen kan syntesen bygge på muntlig presenterte språklyder. Syntesen skjer lettest når språklydene "synges". I begynnelsen bør en velge fonemer som er lette å kjenne igjen i talte ord, og der korrespondansen mellom språklyder og bokstaver er mest mulig entydig.

Etter hvert som elevene blir fortrolige med bokstavene og vet at de hører sammen med språklyder, kan en så gå over til lydbinding med utgangspunkt i skrevne ord. En kan for eksempel starte med ord som har en enkel konsonant–vokalstruktur ("l"-"o"), eller med enkel vokal-konsonant forbindelse ("å"-"l"). Når en øver med KV-forbindelser, anbefales det at en begynner med konsonantene l, m, s, r, v og f som kobles sammen med vokallydene. Deretter kan en ta i bruk klusilene (p, t og k) og komplekse konsonantopphopninger. Det er viktig at eleven benytter språklydene, ikke bokstavnavnene. Selv om også bokstavnavnene inneholder fonologisk informasjon, er det fonemene som gir fundamentet for synteseprosessen. Effektiv leseinnlæring krever at en blir presentert for mange lydrette ord i de første lesetekstene. Ordene bør også være innenfor barnets vokabular, slik at semantiske og fonologiske holdepunkter kan understøtte synteseprosessen. Dette er ikke minst viktig ved undervisningen av elever med minoritetsbakgrunn, da disse ofte har et mer avgrenset begrepsapparat enn elever med norsk som morsmål.

Øvingsordene bør så raskt som mulig benyttes i enkle tekster og setninger. Tekstene kan inneholde ulike oppgaver som elevene skal utføre, noe som virker motiverende og gjør lesingen mer meningsfylt for dem. På denne måten knyttes avkodingen og forståelsen sammen på en naturlig måte fra første stund.

Sjå meir i . <https://logometrica.no/uploads/documents/Handbok-nn-04.01.17.pdf>

Anna aktuell litteratur:

- <https://dysleksinorge.no/wp-content/uploads/2017/08/faglige-retningslinjer-versjon-23.pdf>
- Dysleksi fra Teori til praksis (2012) av Torleiv Høien